

คู่มือ
การพัฒนา
การผลิตไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร

ชื่อคู่มือ	▶ การพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร
ที่ปรึกษา	▶ รองศาสตราจารย์มาลีนี จุฑาปะมา
ผู้จัดทำ	▶ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล สมคุณา อาจารย์เอกสิทธิ์ สมคุณา อาจารย์พีร์นิจิ ราชวิชา
พิมพ์ครั้งที่ 1	▶ 1 สิงหาคม 2562 จำนวนพิมพ์ 500 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	▶ โครงการจัดการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผลงานวิจัย และนวัตกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ : การพัฒนาการผลิต ไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพรในจังหวัดบุรีรัมย์
พิมพ์ที่	▶ บริษัท โรงพิมพ์วินัย 2509 จำกัด จังหวัดบุรีรัมย์ โทรศัพท์ 0-4461-1392

▶ ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
ประจำปีงบประมาณ 2561

คำนำ

คู่มือการพัฒนาการผลิตโก๋พื้นเมืองด้วยสมุนไพรนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการฝึกอบรมเกษตรกร นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปที่เข้ารับการอบรมด้านสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตของโก๋พื้นเมือง ภายใต้โครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของสมุนไพรไทยที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย รวมถึงการใช้ประโยชน์ในโก๋พื้นเมือง ที่สามารถทดแทนการใช้ยาปฏิชีวนะได้ นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มสมรรถภาพการผลิตของโก๋พื้นเมืองได้อีกด้วย

เนื้อหาในคู่มือนี้ประกอบด้วยพันธุ์โก๋พื้นเมืองที่สำคัญ การจัดการเลี้ยงอาหารและการจัดการให้อาหาร สมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตโก๋พื้นเมืองซึ่งเกิดจากองค์ความรู้จากการวิจัย ตลอดจนการตลาดโก๋พื้นเมือง และการผลิตโก๋พื้นเมืองอินทรีย์ ทั้งนี้ด้วยมุ่งหวังให้เกษตรกรสามารถพัฒนาการเลี้ยงโก๋พื้นเมืองเพื่อสร้างรายได้หลักหรือเสริมแก่ครัวเรือน ทำให้เกิดการซื้อขายในชุมชน สร้างรายได้ในชุมชน และชุมชนรอบข้าง จนถึงระดับจังหวัดและภูมิภาคได้อย่างยั่งยืน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล สมคุณา และคณะ

สิงหาคม 2562

ประโยชน์และความดีของคู่มือนี้
ขอน้อมถวายแด่
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร

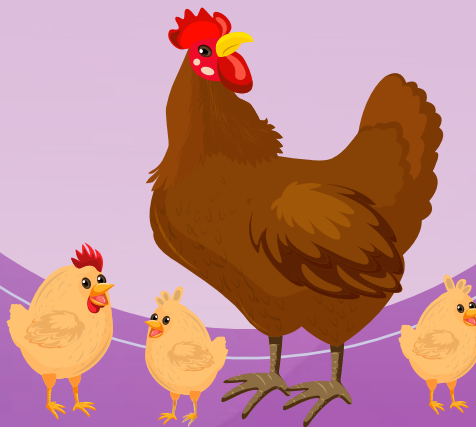

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ไก่พื้นเมือง.....	1
การเลี้ยงไก่พื้นเมือง.....	7
การผลิตอาหารลดต้นทุนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง.....	19
การใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง.....	25
การป้องกันโรคไก่พื้นเมือง.....	33
การตลาดไก่พื้นเมือง.....	34
การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์.....	36
บรรณานุกรม.....	40
ข้อมูลวิทยากร.....	46

ไก่พื้นเมือง

ไก่พื้นเมืองตามประวัติศาสตร์ เป็นไก่ที่มีต้นกำเนิดมาจากไก่ป่า ในแถบทวีปเอเชีย โดยเฉพาะในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย มาเลเซีย และจีนตอนใต้ ซึ่งมนุษย์ได้นำมาเป็นสัตว์เลี้ยงเมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อน หลังจากที่มนุษย์นำไก่มาเลี้ยง ไก่และมนุษย์ดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไก่อาศัยการเลี้ยงดูและการป้องกันอันตรายจากมนุษย์ ในขณะที่มนุษย์อาศัยไก่และไข่เป็นอาหาร เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไก่พื้นเมืองจึงเป็นไก่ที่มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพันธุ์มาโดยอาศัยพื้นฐานของธรรมชาติเป็นหลัก และต่อมามนุษย์ได้มีการคัดเลือกสายพันธุ์เพื่อให้ตรงกับความต้องการในการใช้ประโยชน์ เช่น กินเนื้อเป็นอาหาร หรือเป็นไก่ชน จึงทำให้ไก่พื้นเมืองมีหลากหลายสายพันธุ์ ไก่พื้นเมืองแต่ละสายพันธุ์ จะมีจุดเด่นเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น ความต้านทานโรคและแมลง สามารถเจริญเติบโต และขยายพันธุ์ภายใต้สภาพแวดล้อมการเลี้ยงดูของเกษตรกรในชนบทโดยเฉพาะรายย่อย จึงเหมาะที่จะทำการอนุรักษ์ และพัฒนาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

พันธุ์ไก่พื้นเมือง

ไก่ถูกจัดอยู่ในสัตว์ปีกจำพวกนก มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Gallus gallus* มีหลายวงศ์ บินได้ในระยะสั้น หากินตามพื้นดิน วางไข่ก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว ตัวผู้หงอนใหญ่และเดือยยาว ไก่พื้นเมืองของไทยมีการเลี้ยงกระจายอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านของเกษตรกร ซึ่งจำแนกตามลักษณะ ภายนอกและสีขน แบ่งออกได้เป็นหลายกลุ่ม มีหลากหลายพันธุ์ เช่น ไก่แจ้ ไก่ฮู ไก่ตะเภา ไก่เบตง และไก่ชน โดยทั่วไปส่วนใหญ่แล้ว ไก่พื้นเมืองในหมู่บ้านจะเป็นสายพันธุ์ไก่ชน สืบเกิดได้จากแม่

ไก่จะมีขนสีดำ หน้าดำและแข้งดำ หงอนหิน แต่จะมีสายพันธุ์บางส่วนที่มีสีเทา สีทอง แต่หงอนก็ยังเป็นหงอนหิน ซึ่งก็เป็นลักษณะหงอนของไก่ชน เหตุผลที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ไก่ชน เพราะว่าไก่ชนจะมีรูปร่างใหญ่ แข็งแรง เจริญเติบโตได้ดีและแม่พันธุ์ไก่ให้ไข่ตก เนื่องจากนักผสมพันธุ์ไก่ชน ได้คัดเลือกลักษณะดีเด่นไว้อย่างต่อเนื่องนับร้อยปีมาแล้ว ไก่พื้นเมืองในหมู่บ้าน ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติมีการเจริญเติบโต มีน้ำหนัก 1.2 - 1.5 กิโลกรัม เมื่ออายุประมาณ 4-5 เดือน ซึ่งการปรับปรุงพันธุ์ ไม่ได้เน้นในด้านการชนเก่ง เน้นในด้านการเจริญเติบโต และไข่ตกเพื่อให้สามารถ ขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว สำหรับไก่ชนไทยแท้สีชนแยกได้หลากหลายถึง 17 สี เช่น เหลืองหางขาว ประดู่หางดำ เหลืองเลา ประดู่เลา แสมดำ เขียวกา ไก่แดง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ไก่เหลืองหางขาว

ไก่เหลืองหางขาว มีถิ่นกำเนิดแถวภาคเหนือของไทย บ้านหัวเท ตำบล บ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ไก่เหลืองหางขาวเป็นไก่พื้นเมือง ซึ่งพัฒนามาจากไก่บ้านพันธุ์กะตังอุ หรือไก่อุ มีมาพร้อมคนไทยโบราณ พบคนนำ ไก่มาชนกันในสมัยสุโขทัย เมื่อชาวบ้านว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา นิยมนำไก่ มาเล่นชนไก่ และแพร่กระจายความนิยมนี้สู่หมู่ขุนนาง เจ้าขุน เจ้านาย และต่อมาได้พัฒนาเป็นกีฬาพระราชทาน เช่น ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้าเสือ และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ไก่ในประวัติศาสตร์ที่ครั้งหนึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสมัยทรงพำนักอยู่ในประเทศพม่าได้ทรงนำไก่เหลืองหางขาวจากพิษณุโลก ไปชนกับไก่ของพระมหากษัตริย์พม่า ไก่เหลืองหางขาวเป็นไก่ ฉลาดปราดเปรียว อึด ทน เป็นไก่เชิงแปดกระบวนท่า จึงชนะไก่พม่ามาตลอด ลักษณะของไก่เหลืองหางขาว เป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนักตัวเพศผู้ 3-4 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 2 กิโลกรัม ขึ้นไป สีของเปลือกไข่ สีขานวล หน้าอก ปีกไขนอก มีสีขาว ส่วนปาก และขาสีขาวอมเหลืองลักษณะปากสีขาวอมเหลือง หรือ

สิ่งข้าง ปากสั้น อวบใหญ่คล้ายปากนกแก้ว และมีร่องน้ำชัดเจน กลางปากนูน เป็นสันข้าง ๆ เป็นร่องน้ำ ตาเป็นเหลี่ยม หัวตาแหลม ตาดำเล็กคว่ำและรี รอบ ตาดำสีขาวอมเหลือง หงอนหิน ด้านบนของหงอนบางเรียบปลายหงอนยาวเลย ตา โคนหงอนโค้งติดกับศีรษะ ตุ่มหูสีแดงเดียวกับหงอนเล็กไม่หย่อนยานรัศรับ กับใบหน้า เหนียงเล็กรัดติดคาง รูปใบหน้าแหลมยาว มีเนื้อแน่น ผิวหน้าเรียบมัน กะโหลกศีรษะหนายาว ลักษณะลำตัวอ้วนกลม มีเนื้อเต็ม กระดูกอกยาวตรง หลังเป็นแผ่นกว้าง มีกล้ามเนื้อมาก หลังเรียบตรงไม่โค้งนูน ไหล่กว้างยกตั้งตรง คอใหญ่ กระดูกคอถี่ ปั้นขาใหญ่ กลมมีเนื้อเต็ม เนื้อแน่น แข็งแรง ผิวหนังขาวอม เหลือง ขาวอมแดง สีขนลำตัวดำจะมีแซมขาวบ้างที่หัว หัวปีก ข้อขา สร้อยคอ เหลืองชัดเจน ยาวประป่าสร้อยหลังเป็นสีเดียวกับสร้อยคอเรียงกันเต็มแผ่นหลัง เริ่มจากโคนคอถึงโคนหางเส้นขนละเอียดยาวระย้า สร้อยปีกสีเดียวกับสร้อยคอ เห็นเด่นชัดเจนยิ่งขาวและยาวมาก ๆ ยิ่งดี ขนหางควรพุ่งตรงและยาว ปลายหาง โค้งตกลงเล็กน้อย ขาแข้งและเดือยขาวอมเหลืองสีเดียวกับสีปาก เกล็ดแข็งแน่น หนาเรียบ เดือยใหญ่แข็งแรง เล็บสีขาวอมเหลืองทุกเล็บ และไม่มีสีดำบน เพศ เมียลำตัวสีดำ หงอนและใบหน้าสีเดียวกับไก่ตัวผู้

ไก่ประตูหางดำ

ไก่ประตูหางดำมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้ ปากสีดำ อุมใหญ่ โดยปากจะ คล้ายปากนกแก้ว ปากบนมีร่องทั้งสองข้าง ระหว่างร่องจะเป็นสันราง ตาสีประตู หรือแดง อมม่วง หรือตาออกสีดำ หรือสีแดง หงอนหินไม่มีจักรเลย สร้อยคอมีสี ประตูยาวประป่า ปีกใหญ่ยาว สร้อยปีกสีเดียวกับสร้อยคอ สร้อยหลังสีประตูยาว ระย้าประกัน ขนลำตัวขนปีกและหางสีดำ กะลายหางตา โคนขาใหญ่ หน่ออกกว้าง และยาวเนื้อเต็มแน่น ขาแข้ง เล็บและเดือย สีดำ เพศเมียมีสีเดียวกับเพศผู้ แต่ไม่มีสร้อย

ไก่เขียวหางดำหรือเขียวกา

ไก่สายพันธุ์นี้มีชื่อเรียกสั้น ๆ ว่า เขียวกา หรือเขียวหางดำ ลักษณะทั่วๆ ไปคล้ายๆ กับพันธุ์ประดู่หางดำ ปากดำ หงอนหิน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนจะตลกดกระหม่อม สร้อยคอหลังและสร้อยหางสีเขียว ขนปีและลำตัวเขียว หางดำแข็งดำ และเล็บดำ เป็นไก่พื้นเมืองของไทยมาแต่โบราณ พัฒนามาจากไก่บ้านพันธุ์ กะดังอุ หรือ ไก่อุ มีมาพร้อมคนไทยโบราณ สืบได้ตั้งแต่ต้นสมัยสุโขทัย เป็นต้นมา ไก่เขียวหางดำ เป็นไก่พันธุ์หนึ่งมีชั้นเชิงดี นิยมเลี้ยงแพร่หลายตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระยาพิชัยดาบหัก เลี้ยงไก่เขียวหางดำ ชื่อ ไก่พาลี ไก่เขียวหางดำที่นิยมเป็นพันธุ์แท้จะเป็นไก่อุตรดิตถ์ ชลบุรี (พนสนิคม) อุทยาน และแถบภาคใต้หลายจังหวัด ไก่เขียวมีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แถบภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี (พนสนิคม) เรียก “เขียวพระรถ” ในภาคเหนือ จังหวัดอุตรดิตถ์ เรียก “เขียวพาลี” ส่วนภาคกลาง เรียก “เขียวพระยาพิชัยดาบหัก” และภาคใต้ เรียก “เขียวมรกต” และยังมีชื่ออื่น ๆ อีก เช่น เขียวไข่กา เขียวพระอินทร์ เขียวนิลสาริกา ไก่พันธุ์เขียวหางแดง ปัจจุบันค่อนข้างหายาก กำลังอนุรักษ์และพัฒนากันไป ลักษณะไก่เขียวหางดำ เป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนักโดยเฉลี่ย เพศผู้หนัก 3 กิโลกรัมขึ้นไป เพศเมียประมาณ 2 กิโลกรัมขึ้นไป สีของเปลือกไข่ สีน้ำตาลนวล ลักษณะลูกไก่ หัว หน้าอก ปีกนอกมีสีขาวเล็กน้อยคล้ายประดู่หางแดง ปาก แข็ง สีเขียวอมแดง หรือน้ำตาลอมแดง

ไก่แดง

ไก่แดงมีรูปร่างสูง ทะมัดทะแมง ขนพื้นลำตัว หน้าคอ หน้าท้อง ขนใต้ปีก ขนสร้อยคอ สร้อยปีกแดง ขนหางมีสีดำหรือแดงมีขนสีขาว แซม ปากและแข้งสีเหลือง ผิวหนังสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อน และมีหงอนถั่ว

ไก่ซี

ไก่ซีมีรูปร่างโปร่ง ขนลำตัว สร้อยคอ สร้อยหลังและขนหางมีสีขาว ปากและแข้งสีเหลืองและขาวอมเหลือง ผิวหนังสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่ สีขาวนวล และมีหงอนถั่ว

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองขึ้นมาอีก เป็นสายพันธุ์สังเคราะห์ เช่น สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้พัฒนาไก่พื้นเมืองลูกผสม 4 กลุ่มสายพันธุ์ ได้แก่ แก่นทอง สร้อยนิล สร้อยเพชร และไข่มุกอีสาน นอกจากนี้ยังมีการผลิตไก่พื้นเมืองสายพันธุ์อื่น ๆ อีก เช่น กรมปศุสัตว์ผลิตไก่พื้นเมืองลูกผสมสี่สายพันธุ์ ซึ่งมีเลือดของไก่ประดู่หางดำ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ก็ได้มีการผลิตไก่พื้นเมืองลูกผสมขึ้นมาเช่นกัน คือ ไก่เนื้อโคราช (Korat Chicken) ที่เป็นลูกผสมระหว่างไก่พันธุ์ไข่และไก่ซี ซึ่งจะมีสีขนสีขาว แต่มีลักษณะเนื้อนุ่ม ไม่เหนียวเหมือนไก่พื้นเมือง

ไก่พันธุ์เหลืองหางขาว

ไก่พันธุ์ประดู่หางดำ

ไก่พันธุ์เขียวหางดำหรือเขียวกา

ไก่แดง

ไก่พันธุ์ซีหรือไก่ซี

ไก่พื้นเมืองลูกผสมประดู่หางดำ

ภาพที่ 1 พันธุ์ไก่พื้นเมือง

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ปัจจุบันประชาชนนิยมบริโภคไก่พื้นเมืองมากขึ้น เพราะเนื้อมีรสชาติดี อร่อยกว่าไก่พันธุ์หรือไก่กระถาง แม้ว่าประชาชนจะนิยมเลี้ยงกันอยู่ทั่วไปก็ตาม แต่ไก่พื้นเมืองก็ยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ทั้งนี้เพราะผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบทโดยทั่วไป ใช้วิธีการเลี้ยงแบบปล่อยให้ไก่พื้นเมืองหากินเองตามธรรมชาติ และเลี้ยงเป็นจำนวนน้อย จึงทำให้ไก่พื้นเมืองเจริญเติบโตช้า และเป็นโรคตายจำนวนมาก ดังนั้นหากมีการดูแลป้องกันรักษาการเกิดโรคต่าง ๆ ก็จะทำให้ผลผลิตไก่พื้นเมืองดีขึ้น สามารถจำหน่ายได้ราคาดี เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองอีกทางหนึ่งด้วย

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมีประโยชน์หลายประการ ดังนี้

1. ทำให้ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีอาหารโปรตีนคุณภาพดีไว้รับประทานภายในครัวเรือน
2. ทำให้ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องเสียเงินไปซื้อเนื้อไก่หรือไข่มารับประทาน และสามารถนำไก่พื้นเมืองไปขายเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนด้วยอีกทางหนึ่ง
3. มูลไก่เป็นปุ๋ยคอกที่มีธาตุอาหารของพืชสูง เป็นปุ๋ยต้นไม้ต่าง ๆ ได้ดี และเป็นอาหารเลี้ยงปลาก็ได้ เนื่องจากมูลไก่พื้นเมืองมีธาตุอาหารมากทั้งไนโตรเจน โปรตีน แคลเซียม และฟอสฟอรัส
4. ไก่พื้นเมืองสามารถเลี้ยงเป็นอาชีพได้ เนื่องจากไก่พื้นเมืองขายได้ราคาดีมากทั้งเพศผู้และเพศเมีย หรือสามารถเลี้ยงเป็นงานอดิเรกก็ได้ ซึ่งก็จะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย
5. ไก่พื้นเมืองเลี้ยงง่ายและมีความต้านทานโรคสูง สามารถปล่อยให้หากินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้โดยไม่ต้องการดูแลมากนัก

6. การเลี้ยงไก่พื้นเมือง เช่น ไก่ชน ไก่สวยงาม สามารถช่วยคลายความเครียดได้เป็นอย่างดี เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และขายได้

การเตรียมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง สามารถทำได้ดังนี้

1. เกษตรกรจะต้องมีโรงเรือนที่ดีพอสมควรและควรมีพื้นที่ปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติอย่างเพียงพอ ต้องปลอดภัยจากศัตรูตามธรรมชาติของไก่ เช่น หนู พังพอน สุนัข แมว กา หรือเหยี่ยว

2. ควรเลี้ยงในพื้นที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึง

3. ควรทราบความต้องการไก่พื้นเมืองเพื่อการบริโภคในท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง

4. ทราบแหล่งวัตถุดิบอาหารไก่พื้นเมือง ซึ่งควรเป็นวัตถุดิบที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นตลอดจนราคาวัตถุดิบ

5. เกษตรกรควรเลี้ยงในลักษณะการเกษตรแบบผสมผสาน จำนวนไก่ที่เลี้ยงขึ้นกับความเหมาะสมพื้นที่ที่เลี้ยง แหล่งอาหาร และทุนสำรองของแต่ละบุคคล

6. ต้องมีการให้วัคซีนป้องกันโรคระบาดตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด

7. ต้องอยู่ใกล้ หรือมีตลาดรองรับอย่างชัดเจน มีการคมนาคมสะดวก เกษตรกรสามารถเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมืองเลี้ยงได้ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และความต้องการของตลาด แต่สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่นิยมเลี้ยงส่วนใหญ่จะเป็นสายพันธุ์ไก่ฮูหรือไก่ชน เพราะจะมีโครงสร้างใหญ่ เจริญเติบโตดี จำหน่ายได้เร็ว เช่น ส่วนพันธุ์ประดู่หางดำ ไก่ซี จังหวัดที่มีการค้าขายไก่พื้นเมืองตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จะนิยมไก่พื้นเมืองที่มีหน้าแข้งเหลือง มีลักษณะไก่พื้นเมืองแท้ ไม่ตัดปาก ขนเต็มตัว และไม่แก่เกินไป ส่วนตลาดท้องถิ่น จะไม่จำกัดลักษณะ ขอให้หมั่นนำหนักถึงตามที่ต้องการ ส่วนตลาดไกลๆจะต้องการไก่พื้นเมืองลูกผสมเนื่องจากเนื้อจะไม่เหนียวเกินไป สำหรับเกษตรกรที่ต้องซื้อพ่อแม่พันธุ์ เข้ามาเลี้ยงควรเลือกซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้ สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง และปราศจากโรคระบาด

ภาพที่ 2 ลักษณะโรงเรือนไก่พื้นเมืองเลี้ยงขุน

ภาพที่ 3 สภาพภายในคอกไก่พื้นเมือง

การจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ควรมีพื้นที่กว้างขวางพอประมาณ ที่จะให้ไก่ได้หาอาหาร และเดินออกกำลังกาย ถ้าสามารถเลือกสถานที่หลังบ้าน สวนผลไม้ สวนยาง หรือทุ่งนาก็ได้จะเป็นการดี เพราะจะเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่ดีสำหรับไก่พื้นเมือง หรือหากต้องการเลี้ยงในโรงเรือน โรงเรือนไก่พื้นเมืองสามารถสร้างแบบง่าย ๆ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นหลัก หลังคาอาจมุงด้วยสังกะสีเก่าหรือตับหม้อคาหรือตับแฝก ด้านข้างของโรงเรือนควรตีด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะหรือไม้รวกขัดแตะ หรือไม้ระแนงโยงเว้นช่องให้อากาศถ่ายเทสะดวก จัดทำคอนนอนไว้มุมใดมุมหนึ่งของโรงเรือนให้เพียงพอกับจำนวนไก่ และต้องจัดทำรังไข่ โดยอาจใช้ลังกระดาษเก่า ตะกร้า กระบุง รังไข่ควรรองด้วย เศษหญ้าแห้ง ฟางข้าว หรือพีชสมุนไพรรากแห้งที่มีคุณสมบัติไล่หมัดหรือไรไก่ เช่น ใบมะกรูด ใบตะไคร้หอม สำหรับวางน้ำและวางอาหารเกษตรกรสามารถทำเองโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น หรือซื้อตามร้านขายอุปกรณ์การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอายุ 0-6 สัปดาห์

ลูกไก่ที่จะเลี้ยงขุนขายส่งตลาด หรือพวกที่เลี้ยงไว้ทำพันธุ์ในอนาคตนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลเลี้ยงดูอย่างดี เริ่มจากลูกไก่ออกจากตู้ฟักนำไปกกด้วยเครื่องกกลูกไก่เพื่อให้เกอบอุ่นด้วยอุณหภูมิ 38 องศาเซลเซียส ในสัปดาห์ที่ 1 แล้วลดอุณหภูมิลงสัปดาห์ละ 1 องศาเซลเซียส กกลูกไก่เป็นเวลา 3-4 สัปดาห์ ลูกไก่ 1 ตัว ต้องการพื้นที่ในหึ่งกกลูกไก่ 0.5 ตารางฟุต หรือเท่ากับ 22 ตัว ต่อตารางเมตร การกกลูกไก่ให้ดูแลอย่างใกล้ชิด ถ้าหากอากาศร้อนเกินไปให้ดับไฟกก เช่น กลางวันให้ลี้เตียงและช่วงบ่าย ส่วนกลางคืนจะต้องให้ไฟกกตลอดทั้งคืน ในระหว่างกกจะต้องมีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา และวางอยู่ใกล้รางอาหาร ทำความสะอาดภาชนะใส่น้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เช้าและบ่าย ลูกไก่ 100 ตัว ต้องการรางอาหารที่กินได้ ทั้งสองข้างยาว 6 ฟุต และขวดน้ำขนาด

1 แกลลอน จำนวน 3 ขวด ทำวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล โรคหลอดลมอักเสบ ติดต่อ และมีตาช เมื่อลูกไก่อายุ 1 หรือ 7 วัน ทำวัคซีนทั้ง 3 ชนิดตามโปรแกรม วัคซีน ดังตารางที่ 6

การให้อาหารลูกไก่ระยะก (1-14 วันแรก) ควรให้อาหารบ่อยครั้ง ใน 1 วัน อาจแบ่งเป็นตอนเช้า 2 ครั้ง ตอนบ่าย 2 ครั้ง และตอนค่ำอีก 1 ครั้ง การให้อาหารบ่อยครั้งจะช่วยกระตุ้นให้ไก่กินอาหารดีขึ้น อีกทั้งอาหารจะใหม่ สดเสมอ จำนวนอาหารที่ให้ต้องไม่มากเกินไป ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่ทำให้อาหาร ตกหล่นมาก ปริมาณอาหารที่ให้ในแต่ละสัปดาห์ และน้ำหนักไก่โดยเฉลี่ย ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 สำหรับน้ำดื่มต้องสะอาดและมีให้กินอย่างเต็มที่ สามารถ ผสมวิตามินละลายน้ำให้กินวันเว้นวัน หรือการทำน้ำหมักชีวภาพจากสมุนไพร ผสมน้ำดื่ม สามารถทำให้ไก่พื้นเมืองนี้มีสุขภาพดี การทำน้ำหมักชีวภาพ ทำได้ โดยการผสมสมุนไพรเข้มข้น ฟ้าทะลายโจร ตะไคร้หอม บอระเพ็ด รวมให้ได้ 3 กิโลกรัม กากน้ำตาล หรือน้ำตาลทรายแดง 1 กิโลกรัม น้ำสะอาด โดยนำ สมุนไพรมาทุบหรือหั่นรวมกันในถังหมัก นำกากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดง ลงไปคลุกให้ทั่ว และเทน้ำสะอาดพอท่วม คนให้เข้ากัน ปิดถังหมักเป็นเวลา 21 วัน ถึง 3 เดือน และค่อนำน้ำหมักออกมาผสมน้ำให้ไก่กิน อัตราส่วนน้ำหมัก 100-150 ซีซี ต่อน้ำสะอาด 10 ลิตร สามารถให้ไก่กินได้ตลอดระยะเวลาเลี้ยง โดยไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะ

อาหารที่ผสมให้ในระยะ 0-6 สัปดาห์นี้ ควรมีโปรตีนร้อยละ 18 พลังงาน ใช้ประโยชน์ได้ 2,900 กิโลแคลอรี/กิโลกรัม แคลเซียมร้อยละ 0.8 ฟอสฟอรัส ร้อยละ 0.40 เกลือร้อยละ 0.5 และมีส่วนประกอบของกรดอะมิโนครบตาม ความต้องการ สำหรับวิตามินและแร่ธาตุเปลือกย่อย (พรีมิกซ์) ที่ใช้ผสมในอาหาร ร้อยละ 0.25 หรือ 250 กรัม ต่ออาหาร 1,000 กิโลกรัม หรือ 25 กรัม ต่ออาหาร 100 กิโลกรัม เป็นวิตามิน-แร่ธาตุ ที่ผู้ผลิตผสมในปริมาณตามความต้องการของ ลูกไก่ อายุ 0-6 สัปดาห์ และหาซื้อได้จากร้านขายอาหารสัตว์ทั่วไป ส่วนผสม ของอาหารไก่พื้นเมืองระยะต่าง ๆ แสดงในตารางที่ 2

ไก่งวงอายุ 1 วัน

ไก่งวงอายุ 16 สัปดาห์

ภาพที่ 4 ไก่งวงระยะต่างๆ

ตารางที่ 1 น้ำหนักและปริมาณอาหารที่ใช้เลี้ยงลูกไก่งวง
อายุ 0-6 สัปดาห์

อายุลูกไก่งวง (สัปดาห์)	น้ำหนักตัว (กรัม/ตัว)	จำนวนอาหารที่ให้ (กรัม/ตัว)	อัตราแลกเปลี่ยน
1	49	7	0.86
2	76	11	1.46
3	115	21	2.18
4	185	30	2.45
5	250	32	2.46
6	370	33	2.48

ที่มา : กรมปศุสัตว์ (2552)

การจัดการอื่น ๆ ได้แก่ การทำวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล หลอดลมอักเสบติดต่อ ฝัดดาษ เมื่ออายุ 1-7 วัน อัตราการตายไม่ควรเกินร้อยละ 3 ทำการสู่มขั่งน้ำหนักเฉลี่ยเมื่อสิ้นสัปดาห์โดยการสู่มตัวอย่างไกร้อยละ 10 และจดบันทึก

การเลี้ยงลูกไก่พื้นเมืองระยะเจริญเติบโต อายุ 7-16 สัปดาห์

การเลี้ยงลูกไก่ระยะ 7-16 สัปดาห์ เป็นการเลี้ยงบนพื้นดินปล่อยฝูง ๆ ละ 100-200 ตัว ในอัตราส่วนไก่ 1 ตัว ต่อพื้นที่ 1.4 ตารางฟุต หรือไก่ 8 ตัว ต่อตารางเมตร พื้นที่คอกควรรองด้วยแกลบหรือวัสดุดูดซับความชื้นได้ดี การเลี้ยงไกรระยะนี้ไม่ต้องแยกไก่ตัวผู้ออกจากไก่ตัวเมียสามารถเลี้ยงปนกันได้ เพื่อขายเป็นไก่พื้นเมืองขุน โดยให้อาหารกินเต็มที่มีอาหารในถังและรางอาหารตลอดเวลา เพื่อเร่งการเจริญเติบโตให้น้ำหนักตามที่ต้องการ ให้น้ำสะอาดกินตลอดเวลา ทำความสะอาดขวดน้ำ วันละ 2 ครั้ง คือ เช้าและบ่าย ลูกไกรระยะนี้ต้องการรางอาหารที่มีลักษณะยาวที่กินได้ทั้งสองข้าง ยาว 4 นิ้วต่อไก่ 1 ตัว หรือรางอาหารชนิดถังที่ใช้แขวนจำนวน 3 ถังต่อไก่ 100 ตัว ต้องการรางน้ำยาว 4 ฟุต หรือน้ำ 24-32 ลิตร ต่อไก่ 100 ตัว แต่สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่กว้าง เช่น ในไร่นา หรือที่ปลูกสวนไม้ผลหรือมีแปลงหญ้า ก็สามารถเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติแล้วเสริมอาหารผสมในเวลาเย็นใกล้ค่ำ และงดให้อาหารเช้าเพื่อบังคับให้ไก่ไปหากินเอง ถ้าให้อาหารเช้าไก่จะไม่ออกหากิน ดังนั้นจึงเปลี่ยนให้อาหารเวลาเย็นเวลาเดียว ส่วนน้ำจะต้องมีให้กินตลอดเวลา และให้วัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรม

การเลี้ยงไก่สาว อายุ 17-26 สัปดาห์

การเลี้ยงไก่สาว อายุ 17-26 สัปดาห์ เลี้ยงในคอกบนพื้นดินเลี้ยงปล่อยเป็นฝูง ๆ ละ 100-150 ตัว พื้นที่ 1 ตารางเมตรเลี้ยงไก่สาวได้ 5-6 ตัว ในระยะนี้สามารถให้ยาถ่ายพยาธิภายในประเภท พิพเพอราซินชนิดเม็ดทุกตัว ๆ ละ 1 เม็ด หรือเมื่อไกรอายุ 6 สัปดาห์ ให้ยาเม็ดถ่ายพยาธิที่มีตัวยามีเบนดาโซลขนาด 30

มีลิลิกรัมต่อกิโลกรัมน้ำหนักตัว โดยป้อนเข้าทางปาก ควรอดอาหารก่อนป้อนยา 3 ชั่วโมง หากเป็นไก่พ่อแม่พันธุ์ ให้กินยาอีกครั้งเมื่ออายุ 20 สัปดาห์ ส่วนการกำจัดพยาธิภายนอก ได้แก่ ไร เหา ทำได้โดยอาบน้ำยาให้ฆ่าเหาไรไก่ โดยใช้ยาฆ่าแมลงชนิดผงชื่อ เซฟวิน 85 (ตวงยา 3 ช้อนแกงต่อน้ำ 20 ลิตร) หรือใช้ยาอาซุนโทนหรืออนุกวอนก็ได้ นำไก่อลงจุ่มน้ำมีอุณหภูมิให้ขนเปียกจนทั่วลำตัว และก่อนนำไก่ขึ้นจากน้ำยา ก็ให้จับหัวไก่อจุ่มลงในน้ำก่อนหนึ่งครั้ง แต่การให้ยาถ่ายพยาธิดังกล่าวจะต้องมีระยะหยุดยาก่อนขาย และเกษตรกรเองก็ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง โดยต้องสวมถุงมือทุกครั้ง

การเลี้ยงไก่สาวระยะนี้จะต้องมีการควบคุมจำนวนอาหารที่ให้นิน สุ่มซึ่งน้ำหนักทุกสัปดาห์ ให้น้ำกินตลอดเวลา คัดไก่อป่วยออกจากฝูงเมื่อเห็นไก่แสดงอาการผิดปกติ ทำความสะอาดคอกเปียกชื้นและ การรักษาพื้นคอกไม่ให้ชื้น และแห้งอยู่เสมอๆ เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดโรคไก่ ไก่จะแข็งแรง เลี้ยงง่าย ดังนั้น จึงต้องสร้างคอกไก่ให้สามารถระบายอากาศได้ดี มีลมพัดความชื้นออกไป และมีอากาศเย็นสะอาดเข้ามาแทน คอกไก่ไม่ควรจะมีทึบ อับลมหรืออับแสง สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่เลี้ยงกว้าง เช่น ไนไร่ นา สวน สามารถปล่อยได้ การเลี้ยงปล่อยทางหากินเองตามธรรมชาติจะช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารลงมากถึงร้อยละ 70-75 ของอาหารที่เลี้ยงแบบขังคอก แต่จะต้องมีน้ำใส่ภาชนะให้ไก่ได้กินตลอดเวลา การเลี้ยงปล่อยแปลงนาไร่ไก่อจะแข็งแรง สุขภาพดี และไม่จิกชนกัน ขนไก่อจะดูสวยงามเป็นมัน สามารถเลี้ยงปล่อยไปจนกว่าแม่ไก่เริ่มไข่ จึงเปลี่ยนสูตรอาหารเป็นอาหารไก่ไข่หรือไก่พันธุ์

การให้แสงสว่างแก่ไก่ที่เลี้ยงในเล้าระยะนี้จะต้องไม่ให้เกิน 11-12 ชั่วโมง ถ้าให้แสงสว่างมากกว่านี้จะทำให้ไก่เร็วขึ้นก่อนกำหนด และอัตราการไข่ทั้งปีไม่ดี แต่จะดีในเฉพาะ 4 เดือนแรกเท่านั้น การให้แสงสว่างที่ถูกต้อง คือ ในเดือนที่เวลากลางวันยาว เช่น เดือนมีนาคมถึงตุลาคม ผู้เลี้ยงไม่ต้องให้แสงสว่างเพิ่มในเวลาหัวค่ำหรือกลางคืน เพราะใช้แสงสว่างจากธรรมชาติ 8-12 ชั่วโมงเป็นหลักแล้ว ส่วนฤดูหนาวที่ตะวันตกดินและมีมืดเร็วจำเป็นต้องให้แสงสว่าง

เพิ่ม แต่โดยรวมแล้วไม่ให้เกิน 11-12 ชั่วโมงต่อวัน ความเข้มของแสงสว่างที่พอเหมาะ คือ 1 ฟุตแคนเดิลที่ระดับตัวไก่ หรือในระยะที่ ผู้เลี้ยงอ่านหนังสือได้

การให้อาหารไก่สาวแบบขังคอก จะต้องจำกัดให้ไก่สาวกินพร้อมทั้ง ชั่งน้ำหนักไก่ทุก ๆ สัปดาห์ ให้อาหารวันละ 2 ครั้ง เวลา 07.00 - 08.00 น. และ บ่ายเวลา 14.00 - 15.00 น. ให้น้ำกินตลอดเวลาและทำความสะอาดภาชนะ ใส่ น้ำเข้าและบ่ายเวลาเดียวกันกับที่ให้อาหาร เกษตรกรสามารถผสมอาหาร โดยได้ใช้วัตถุดิบอาหาร ได้ตามตารางที่ 2 จะทำให้ไก่พื้นเมืองได้รับโภชนา ที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

การเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ไก่อายุ 26-72 สัปดาห์

ไก่สาวจะเริ่มไข่ฟองแรกเมื่ออายุประมาณ 6-7 เดือน เมื่อไก่เริ่มไข่ ให้เปลี่ยนสูตรอาหารใหม่ ให้มีโภชนาเพิ่มขึ้น เพื่อไก่นำไปสร้างไข่รวมทั้ง เพิ่มแคลเซียม จากเดิมร้อยละ 0.90 เป็นร้อยละ 3.75 ฟอสฟอรัสใช้ประโยชน์ ร้อยละ 0.35 เพื่อนำไปสร้างเปลือกไข่ การจัดการที่ดีจึงควรแยกสูตรอาหารให้ ไก่พ่อแม่พันธุ์ ปริมาณอาหารที่ให้แม่ไก่กินอยู่ระหว่าง 70-80 กรัมต่อตัวต่อวัน การให้อาหารมากกว่านี้ จะทำให้ไข่ลดลงและแม่ไก่จะอ้วนมาก

อัตราการผสมพันธุ์ที่ใช้จะนิยมใช้พ่อพันธุ์ 1 ตัวต่อแม่พันธุ์ 7 ตัว แม่ไก่แต่ละตัวจะให้ลูกได้ปีละ 4 ชุด โดยจะเลี้ยงรอดประมาณชุดละ 8 ตัว ในการเลี้ยงลูกไก่พื้นเมืองในระยะแรก ควรมีสุ่มครอบแม่ไก่กับลูกไก่อย่างน้อย 1 เดือน เพื่อให้ลูกที่เลี้ยงรอดมีจำนวนสูง และถ้าต้องการให้ไก่ไข่เร็วขึ้นก็ทำได้ โดยแยกลูกไก่มาอนุบาลในคอกที่เตรียมไว้ พร้อมทั้งมีฟลอกให้ความอบอุ่น สำหรับการให้อาหารไก่พื้นเมือง โดยส่วนใหญ่จะปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ และเสริมด้วยอาหารที่หาได้ในท้องถิ่น หรือหาซื้อเพิ่มเติม เช่น ข้าวเปลือก รำ ปลายข้าว ข้าวโพด ปลายป่น กากถั่วเหลืองหรือเศษอาหารที่เหลือจากครัวเรือน หากเกษตรกรมีกำลังในการซื้ออาหารผสมสำเร็จรูปในการเลี้ยงลูกไก่ในระยะ แรกเกิดถึงประมาณ 1 เดือน การให้อาหารไก่เนื้อระยะแรกเลี้ยง จะให้น้ำหนัก

ที่ดีกว่า นอกจากนี้สามารถเสริมอาหารโปรตีนตามธรรมชาติ เช่น หนอนหรือแมลงได้ด้วย

ภาพที่ 5 ไก่พื้นเมืองฟอ-แม่พันธุ์

แสงสว่างจะมีผลกระทบโดยตรงกับอัตราการไข่ การให้แสงสว่างต่อวันไม่เพียงพอแม่ไก่จะลดการวางไข่ลง แม้ว่าจะให้อาหารที่มีสารอาหารครบถ้วนและการจัดการอย่างดี เพราะแสงเกี่ยวข้องกับ การสร้างฮอร์โมนที่ใช้ในกระบวนการผลิตไข่ของแม่ไก่ แสงสว่างที่เพียงพอควรมีความเข้ม 1 ฟุต แคนเดิลในระดับตัวไก่ และต้องให้แสงสว่างวันละ 14-15 ชั่วโมงติดต่อกัน การให้แสงสว่างมากกว่านี้ไม่ดี เพราะทำให้ไก่ไข่เป็นเวลาการจัดกระจายบางครั้งไข่กลางคืน ไก่จะจิกกันมาก ตื่นตกใจง่าย การจัดการแสงสว่างให้เป็นระบบติดต่อเนื่องกันวันละ 14-15 ชั่วโมง แม่ไก่จะไข่ก่อนเวลา 14.00 น. ทุก ๆ วัน จากการเลี้ยงไก่หนุ่มสาวอายุ 15-20 สัปดาห์ ควรจำกัดเวลาการให้แสงสว่างเพิ่มขึ้นสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง จนถึงวันสุดท้ายวันละ 14-15 ชั่วโมง แล้วหยุดเพิ่มและรักษาระดับนี้ตลอดไปจนกว่าแม่ไก่จะหยุดวางไข่และปลดวาง การให้แสงด้วยหลอดไปนีออนให้ผลดีกว่าหลอดไฟที่มีไส้ทั้งสแตนที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป เพราะใช้งานได้นานและประหยัดไฟกว่า ไม่สิ้นเปลืองค่าไฟฟ้ามากเท่ากับหลอดที่มีไส้ดังกล่าว สำหรับ

สีของแสงควรให้เป็นสีขาวเพราะหาได้ง่ายราคาถูกและให้ผลดีกว่าสีอื่น ๆ การใช้หลอดนีออน 40 วัตต์ ต่อพื้นที่ 200 ตารางฟุตติดหลอดไฟสูงจากพื้นระดับ เพดานคอก และวางหลอดไฟห่างกัน 10-14 ฟุต สำหรับเปิดไฟเสริมจากเวลา 18.00-21.00 น. ของทุกคืนเพื่อให้ได้แสงสว่างติดต่อกัน 14-15 ชั่วโมง

ภาพที่ 6 โรงเรือนพ่อแม่พันธุ์ไก่ที่เลี้ยงโดยใช้พ่อแม่พันธุ์ผสม

ภาพที่ 7 การวางไข่และการฟักไข่

ภาพที่ 8 โรงเรือนเลี้ยงไก่พื้นเมืองขุน

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองขุน

ปกติการเลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบขุนนั้น เกษตรกรจะเลี้ยงไก่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเลี้ยงในโรงเรือนแบบเปิดที่มีการระบายอากาศที่ดี มีวัสดุรองพื้น มีขนาดการเลี้ยง 100-2,000 ตัวต่อรุ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงินทุนหมุนเวียนและขนาดโรงเรือน อัตราความหนาแน่น 5 ตัวต่อตารางเมตร การเลี้ยงในระบบนี้ต้องให้อาหารไก่กินอย่างเต็มที่ มีอาหารในถังหรือรางตลอดเวลา เพื่อเร่งการเจริญเติบโตให้น้ำหนักตามที่ตลาดต้องการ ซึ่งปกติจะอยู่ระหว่าง 1.2-1.6 กิโลกรัม จะใช้เวลาในการเลี้ยงประมาณ 13-16 สัปดาห์ หากเป็นการเลี้ยงปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติจะใช้เวลาานกว่าจึงจะได้น้ำหนักดังกล่าว

การผลิตอาหารลดต้นทุนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

อาหารสัตว์ถือเป็นต้นทุนการผลิตที่สูงมากถึงร้อยละ 70 ของต้นทุนการเลี้ยง หากเกษตรกรสามารถลดต้นทุนค่าอาหารลงได้ จะทำให้ได้กำไรมากขึ้น อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองควรเป็นอาหารที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เพราะไก่พื้นเมืองสามารถหากินเองได้ แต่หากเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย การจัดหาอาหารที่มีคุณภาพดี จะช่วยเพิ่มการเจริญเติบโต ไก่จะมีน้ำหนักดี สามารถจำหน่ายได้เร็ว ในที่นี้จะมุ่งใช้แหล่งอาหารโปรตีนทั้งที่มาจากพืชและสัตว์ ตลอดจนอาหารหมักที่จะช่วยในการเพิ่มสมรรถภาพ การเจริญเติบโตร่วมกับการใช้สมุนไพรเสริมในอาหารด้วย ดังนี้

การใช้พืชเสริมโปรตีน

พืชเสริมโปรตีนที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เช่น ใบกระถิน ใบมะรุม สามารถนำมาตากแห้งและบดละเอียด ผสมในอาหารผสมได้ถึงร้อยละ 4 และใบมะรุมสามารถใช้ได้ถึงร้อยละ 5 - 10 ส่วนใบมันสำปะหลัง สามารถใช้ผสมในอาหารได้เช่นกัน แต่ต้องนำมาตากให้แห้ง 2-3 แดด ก่อนใช้ เนื่องจากมีสารพิษไซยาไนด์ ที่เป็นอันตรายต่อสัตว์ โดยสามารถใช้ได้ถึงร้อยละ 5

ตารางที่ 2 สูตรอาหารไก่พื้นเมืองระยะต่างๆ

วัตถุดิบ (กิโลกรัม)	ระยะเล็ก (อายุ 0-6 สัปดาห์)			ระยะรุ่น (6-23 สัปดาห์)			พ่อแม่พันธุ์ (23 สัปดาห์ขึ้นไป)		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
ปลายข้าว (8% โปรตีน)	51.9	-	-	51.5	-	-	50.1	-	-
ข้าวโพดบด (8% โปรตีน)	-	55	-	-	50	-	-	50.1	-
รำละเอียด (12% โปรตีน)	18	15	15	24	25.2	19	20	20	19
มันเส้นบด (2% โปรตีน)	-	-	45.5	-	-	49	-	-	41.7
กากถั่วเหลือง (44% โปรตีน)	22	21.8	29.5	13.8	14	20.9	12.2	12.2	19
ปลาป่น (55% โปรตีน)	6	6	7	5	5	6	6	6	7
ใบกระถินป่น (20% โปรตีน)	-	-	-	4	4	3.5	4	4	4
เปลือกหอยบด	0.5	0.5	0.3	0.6	0.6	0.4	6.8	6.8	6.5
โดแคลเซียมฟอสเฟต (P18)	1	1	1	0.5	0.5	0.5	0.2	0.2	0.3
ไขมันสัตว์/น้ำมันพืช	-	-	1	-	-	-	-	-	1.8
ดีแอล-เมทไธโอนีน	-	0.1	0.1	-	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
เกลือป่น	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35
แร่ธาตุวิตามินรวม (พรีมิกซ์) (ตามระยะอายุสัตว์)	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100
โปรตีนในอาหาร (%)	19.64	19.6	19.6	16.2	16.4	16	16	15.6	15.4
พลังงานใช้ประโยชน์ (กิโลแคลอรี/กก.)	2,850	2,890	2,850	2,770	2,790	2,765	2,650	2,640	2,640

ที่มา : กรมปศุสัตว์ (2556)

ตารางที่ 3 ปริมาณอาหารที่ให้ไก่สาวอายุ 17-26 สัปดาห์

อายุไก่สาว (สัปดาห์)	น้ำหนักตัว (กรัม/ตัว)	จำนวนอาหารที่ให้ (กรัม/ตัว/วัน)	การจัดการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
17	1,662	68	- ถ่ายพยาธิและอาบน้ำ
18	1,737	70	ฆ่าเหาไรไก่ก่อนแม่ไก่เริ่มไข่
19	1,784	70	- ให้แสงสว่างไม่เกิน 11-12 ชั่วโมง
20	1,861	70	- แม่ไก่ที่เริ่มไข่ให้กินอาหาร
21	1,870	70	เต็มที่
22	1,880	70	
23	1,889	80	
24	1,898	80	
25	1,980	80	
26	1,981	80	

ที่มา : กรมปศุสัตว์ (2556)

การปรับปรุงสุขภาพและการเกษตรหรืออุตสาหกรรม เพื่อเป็นอาหารไก่พื้นเมือง

สุขภาพและการเกษตรหรืออุตสาหกรรมที่มีอยู่มาภายในท้องถิ่น สามารถนำมาปรับปรุงเพื่อเพิ่มคุณค่าทางโภชนาการ มีดังนี้

1. การหมักหยาบกล้วยด้วยกากน้ำตาล ทำได้โดยการหั่นหยาบกล้วยเป็นชิ้นเล็กละเอียด นำกากน้ำตาลละลายน้ำเล็กน้อย และมาผสมคลุกเคล้ากับหยาบกล้วยที่หั่นไว้ หมักไว้ในถุงปิดสนิท 7 วัน สามารถนำออกมาเลี้ยงไก่ได้

2. การหมักใบมันสำปะหลัง ทำได้โดยนำใบมันสำปะหลังมาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ และอัดลงในถุงดำ ปิดปากถุงให้แน่น หมักไว้ 7-14 วัน สามารถนำมาออกมาให้ไก่กินได้

3. กากมะพร้าวคั้นกะทิหมักร่วมกับยีสต์ขนมปัง เป็นการเพิ่มระดับโปรตีนในกากมะพร้าว สามารถทำได้ดังนี้

3.1 สามารถใช้กากมะพร้าวที่ได้มาจากการคั้นกะทิทั้งในรูปสดและแห้งตากแดด 2-3 วัน จนเหลือความชื้นประมาณร้อยละ 14-16 สำหรับกากมะพร้าวแห้ง ก่อนนำมาหมักให้ผสมกับน้ำในอัตราส่วน 1 ต่อ 4 กิโลกรัม ส่วนกากมะพร้าวสด สามารถหมักกับน้ำหมักยีสต์ที่เตรียมไว้ได้เลย

3.2 การทำน้ำหมักยีสต์ ทำโดยชั่งยีสต์ขนมปังสำเร็จรูป (baker yeast) ที่ประกอบด้วย *Saccharomyces cerevisiae* 0.5 กิโลกรัม น้ำตาลทรายแดง 1 กิโลกรัม น้ำ 10 ลิตร ยูเรีย 4 กิโลกรัม และกากน้ำตาล 5 ลิตร ผสมเข้าด้วยกันให้เป็นเนื้อเดียวกันด้วยการคนด้วยไม้พาย ร่วมกับการใช้ปั๊มออกซิเจนเป่าลมทิ้งไว้เป็นเวลา 1 ชั่วโมง

3.3 คลุกเคล้ากากมะพร้าวน้ำหนัก 100 กิโลกรัม กับน้ำหมักยีสต์ให้เข้ากันแล้วบรรจุกากมะพร้าวในถุงพลาสติกสีดำซ้อน 2 ชั้น เพื่อกันรั่วซึม แล้วปิดใส่อากาศออกหรือใช้เครื่องดูดฝุ่นดูดอากาศออก ใช้เชือกฟางมัดปากถุงหมักให้แน่นและหมักไว้เป็นเวลา 10-14 วัน จะได้กากมะพร้าวหมักยีสต์ที่มีโปรตีนถึงร้อยละ 34.40 สามารถนำไปผสมอาหารไก่ได้ในระดับร้อยละ 5 เพื่อเป็นอาหารเสริมโปรตีน

ทั้งนี้ เกษตรกรสามารถลดสัดส่วนลงได้ตามต้องการ

การใช้แมลงตามธรรมชาติเป็นอาหาร

ตามธรรมชาติไก่พื้นเมืองสามารถหาอาหารตามธรรมชาติกินเองได้ ไม่ว่าจะเป็นแมลงหรือหนอนตามธรรมชาติ แต่หากต้องเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย การล่อแมลงให้ไก่กินเป็นอาหารโปรตีนเสริมเป็นทางหนึ่งในการเพิ่มอาหารโปรตีน การล่อแมลงด้วยการเปิดไฟใช้หลอดแสงเทียนขนาด 20-40 วัตต์ ทุก ๆ วัน นอกจากจะสร้างความอบอุ่นภายในคอกและยังได้แมลงเป็นอาหารไก่อีกด้วย

ภาพที่ 9 แมลงที่สามารถนำมาเป็นอาหารไก่พื้นเมือง

การเพาะหนอนแมลงวันจากมูลสุกร

เตรียมภาชนะรองรับมูลสุกร เช่น กะละมังพลาสติก ถาดอลูมิเนียม หรือภาชนะที่ทำได้ในท้องถิ่น รวบรวมมูลสุกรตามปริมาณที่ต้องการและพอเหมาะกับกับขนาดภาชนะ ควรเป็นมูลที่สุกรขับถ่ายออกมาในวันเดียวกันจึงจะทำให้ได้หนอนขนาดใกล้เคียงกัน ใส่มูลสุกรลงในกะละมังให้มีความหนาเฉลี่ย 5-6 เซนติเมตร เคลี่ยให้ทั่วเสมอกัน หากมูลสุกรแห้งเกินไปให้เติมน้ำเพื่อเพิ่มความชื้น นำไปไว้บริเวณโรงเรือนเลี้ยงสุกร หรือในที่ที่มีแมลงวันชุกชุม ไม่ให้โดนแดดและฝน เมื่อหนอนแมลงวันมีอายุครบ 4 วัน เริ่มทยอยนำหนอนไปให้ไก่กินไว้ก่อนที่จะเป็นดักแด้ ปริมาณผลผลิตหนอนแมลงวัน ขึ้นอยู่กับจำนวนแมลงวันที่วางไข่และปริมาณมูลสุกรที่ใช้เพาะ โดยมูลสุกรน้ำหนัก 5 กิโลกรัม จะสามารถเพาะหนอนแมลงวันได้น้ำหนักสดประมาณ 1 กิโลกรัม หนอนแมลงวันมีโปรตีนประมาณร้อยละ 45-55 ถือว่าเป็นวัตถุดิบที่มีโปรตีนสูง ใกล้เคียงกับกากถั่วเหลืองหรือปลาป่น

การนำหนอนไปเป็นอาหารไก่พื้นเมือง ไก่พื้นเมืองระยะไก่เล็ก (อายุ 1-45 วัน) กินอาหารเฉลี่ยวันละ 25 กรัมต่อตัว หากเลี้ยงไก่ 10 ตัว จะต้องใช้หนอนเพื่อเป็นอาหารวันละ 250 กรัม ผู้เลี้ยงต้องใช้มูลสุกร 5 กิโลกรัม เพาะหนอน จะได้หนอนน้ำหนักสดประมาณ 1 กิโลกรัม ซึ่งสามารถใช้เป็นอาหารลูกไก่ได้ 4 วัน

การเพาะหมอนแมลงวันจากรำละเอียด

การเพาะหมอนแมลงวันจากรำละเอียด ทำได้โดยใช้รำละเอียดหรือรำอ่อน 3 กิโลกรัม คลุกด้วยกล้วยน้ำว้าสุกประมาณ 1-2 ทีวี ใช้มือบีบผสมให้เข้ากัน เติมน้ำที่ละลายด้วยน้ำตาลทรายแดงประมาณ ½ กิโลกรัมกับน้ำละลายอีเอ็ม คลุกเคล้าให้เข้ากัน และใช้ปลาร้าหรือเศษอาหารที่มีกลิ่นคาวเพื่อล่อให้แมลงวันมาไข่ ปิดปากถังหรือกาละมังด้วยถุงพลาสติก และเจาะรูเล็ก ๆ เพื่อให้แมลงวันเข้าไปวางไข่ทิ้งไว้ประมาณ 14 วัน จะพบหมอนแมลงวันซ่อนไข่ในรำอ่อน สามารถตักทิ้งหมอนและรำอ่อนนำไปให้ไก่กินได้อย่างเต็มที่เนื่องจากการเพาะหมอนแมลงวันจากรำละเอียดจะมีโปรตีนจากหมอนและอาหารสำหรับจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ (prebiotic) จากกล้วยน้ำว้าสุก จะทำให้ระบบทางเดินอาหารของไก่ดีขึ้น และไก่ยังได้กินหมอนที่ยังมีชีวิต ทำให้ไก่แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติได้อย่างดี

ตารางที่ 4 ข้อดีและข้อจำกัดการเพาะหมอนแมลงวันเป็นอาหารไก่พื้นเมือง

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. ลดต้นทุนวัตถุดิบอาหารสัตว์สามารถนำไปเป็นแหล่งอาหารโปรตีนจากธรรมชาติได้ ขั้นตอนการเพาะไม่ซับซ้อน สะดวก และเสียค่าใช้จ่ายน้อย	1. ในฤดูหนาวอาจเพาะหมอนแมลงวันได้น้อย เนื่องจากช่วงชีวิตแมลงวันยาวขึ้น และปริมาณแมลงวันในฤดูหนาวมีน้อยกว่าฤดูอื่น
2. ลดปริมาณแมลงวันจากคอกสุกร เพราะเป็นการตัดวงจรชีวิตของแมลงวัน สามารถเพาะหมอนได้ตลอดปี แต่จะเพาะได้ดีมากในฤดูร้อน	2. หากปล่อยหมอนทิ้งไว้ไม่นำไปใช้ประโยชน์ หรือปล่อยเข้าสู่ระยะดักแด้และเป็นตัวเต็มวัย จะเป็นการเพิ่มจำนวนแมลงวันให้มากขึ้น
3. มูลที่เหลือจากการเพาะหมอนสามารถนำไปเป็นปุ๋ยกับพืชผัก	

การใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

สมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองมีมากมายหลายชนิด ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้มีฤทธิ์ในการป้องกันการเกิดโรคของระบบทางเดินอาหาร ทางเดินหายใจ รวมไปถึงกระตุ้นภูมิคุ้มกันต้านทานต้านอนุมูลอิสระ กระตุ้นการเจริญเติบโต ถ่ายพยาธิภายในและกำจัดพยาธิภายนอก ดังนี้

ฟ้าทะลายโจร (Kariyat)

ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm.f.) Wall.ex Nees) มีสารออกฤทธิ์ที่สำคัญ เป็นสารในกลุ่มไดเทอร์ปี แลคโตน (diterpene lactones) สารประเภทฟลาโวน (flavones) ประโยชน์ของฟ้าทะลายโจร คือ มีฤทธิ์ในการลดไข้ (antipyretic) และฤทธิ์ต้านการอักเสบ (anti-inflammation) และยังมีสารออกฤทธิ์ในการยับยั้งเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของโรคท้องร่วง เพิ่มสมรรถภาพ การเจริญเติบโต และช่วยเพิ่มสีไข่แดงด้วย

ภาพที่ 10 ใบฟ้าทะลายโจร

ขมิ้นชัน (Turmeric)

ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* Linn.) เป็นสมุนไพรที่ถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของอาหารและเครื่องสำอาง รวมทั้งเป็นยารักษาโรคมมาตั้งแต่โบราณ เนื่องจากขมิ้นชันมีสารออกฤทธิ์ที่สำคัญ คือ เคอร์คูมิน (curcumin) เป็นองค์ประกอบหลัก มีฤทธิ์ในการต้านอนุมูลอิสระ ช่วยลดคลอเลสเทอรอล ฟอสโฟไลพิด และไตรกลีเซอไรด์ในเลือด ช่วยการเกิดปฏิกิริยาเพอร์ออกซิเดชัน ในการนำมาใช้ การผลิตสัตว์นั้น ส่วนมากจะใช้ในรูปของผงซึ่งมีผลช่วยในเรื่องสุขภาพของไก่ในภาวะที่กระทบกับความเครียด โดยไม่มีผลต่อองค์ประกอบทางโภชนาการในอาหารสัตว์และสมรรถภาพการผลิตโดยทั่วไป การเสริมขมิ้นชันในอาหารไก่เนื้อ มีผลทำให้น้ำหนักเพิ่มสูงขึ้น แสดงว่าสารเคอร์คูมินยังคงค้างอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของเนื้อและหนังซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค

ภาพที่ 11 ขมิ้นชัน

กวาวเครือขาว (White Kwao Krue)

กวาวเครือขาว (*Pueraria mirifica*) ลักษณะเป็นไม้เถาเนื้อแข็งขนาดใหญ่ ผลัดใบ เลื้อยพาดพันบนต้นไม้ขึ้น ลำต้นเกลี้ยง อาจยาวถึง 5 เมตร สารออกฤทธิ์ที่สำคัญพบในหัวกวาวเครือขาว ได้แก่ สารประกอบฟลาโวนอยด์ เช่น ไอโซฟลาโวน (isoflavones) ไดด์ซีน (daidzein) จีนิสทิน (genistein) กวา

คูริน (kawakhurin) กวาคูรินไฮเดรต (kawakhurin) ซึ่งทำหน้าที่คล้ายฮอร์โมน เอสโตรเจนในเพศหญิง ในธรรมชาติที่ได้จากพืชเรียกว่า ไฟโตเอสโตรเจน มีฤทธิ์ในการต้านอนุมูลอิสระ เพิ่มความยืดหยุ่นให้แก่ชั้นผิวหนังบนสุดของหนัง กำพรั้าและเพิ่มความหนาแน่นของเส้นใยคอลลาเจน (collagen fibers) ช่วยให้ กระดูกแข็งแรง ป้องกันโรคกระดูกพรุน การใช้กาวเครือขาวในไก่พื้นเมือง จะใช้ในแง่การเพิ่มประสิทธิภาพการเจริญเติบโตทั้งเพศผู้และเพศเมีย ไก่พื้นเมือง เพศผู้ที่ได้รับกาวเครือขาว จะลดพฤติกรรมการความก้าวร้าวลง เพิ่มการกินอาหาร ระดับการใช้ผสมในอาหารไม่เกินร้อยละ 1.0

ภาพที่ 12 ผงกาวเครือขาว

มะรุม (Moringa)

มะรุม (*Moringa oleifera*) เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 3-4 เมตร ทรงต้นโปร่ง มะรุมจัดเป็นพืชผักพื้นบ้านของไทยมีประโยชน์อเนกประสงค์ ทั้งทางด้านอาหาร ยาและอุตสาหกรรม เป็นไม้ยืนต้นที่โตเร็ว ทนแล้ง ปลูกง่ายในเขตร้อน อาจจะเติบโตมีความสูงถึง 4 เมตร สรรพคุณของมะรุมมีอยู่ทุกส่วนของ ต้นมะรุม ใบมะรุมจะเป็นส่วนที่มีวิตามินซี วิตามินเอ และวิตามินบีสูงมาก รวมทั้งธาตุเหล็ก ซึ่งการใช้มะรุมเป็นอาหารสัตว์จะใช้ในแง่ของการเป็นไบฟิซเสริมโปรตีน ที่สามารถผสมในอาหารได้สูงถึงร้อยละ 10

นอกจากนี้ ยังมีสมุนไพรชนิดอื่น ๆ ที่สามารถใช้ผสมในอาหารไก่ เพื่อกระตุ้นการกินอาหาร ลดความเครียด และอื่น ๆ ดังแสดงในตารางที่ 5

สมุนไพรที่ใช้ในการถ่ายพยาธิภายในไก่พื้นเมือง

จากการวิจัย พบว่าเนื้อในหมากสุก มะเกลือ และเปลือกเมล็ดมะขาม สามารถนำมาพัฒนาเป็นยาถ่ายพยาธิไก่พื้นเมืองได้ ดังนี้

หมาก (Betel Nut)

หมาก (*Areca catechu* L.) อยู่ในวงศ์ Palmae มีเป็นพืชที่มีการปลูกกันมากในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้ประโยชน์ ใช้เนื้อในของเมล็ด คือ เอนโดสเปิร์มของผลดิบและผลสุกมาเคี้ยวกับใบพลูที่ป้ายปูนขาว หรือปูนแดง เนื้อหมากมีสารอะรีโคลิน (arecoline) ซึ่งเป็นสารอัลคาลอยด์ (alkaloids) และสารทนแทนนิน (tannin) สารออกฤทธิ์เหล่านี้กระตุ้นการทำงานของหัวใจ แรงดันเลือด และยังสามารถใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ได้หลายชนิด เช่น พยาธิตัวกลม พยาธิตัวตืด พยาธิใบไม้

มะเกลือ (Ebony tree)

มะเกลือ (*Diospyros mollis* Griff.) เป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่งที่มีฤทธิ์ฆ่าพยาธิ ซึ่งเป็นที่รู้จักและใช้กันมานาน ในผลมะเกลือมีสารไดออสปีรอล ไดกลูโคไซด์ (diospyrol diglucoside) ซึ่งละลายน้ำได้ดีไม่ถูกดูดซึมผ่านลำไส้ แต่ถูกพยาธิกินเข้าไปจึงทำให้พยาธิตาย ออกฤทธิ์ฆ่าได้ทั้งพยาธิตัวตืด พยาธิไส้เดือน พยาธิปากขอ พยาธิเข็มหมุด พยาธิแส้ม้า สามารถนำมาใช้ในการถ่ายพยาธิในสัตว์ เช่น แพะ แกะ โค-กระบือ การนำมาใช้ควรเป็นลูกสีเขียวเท่านั้น ไม่ควรนำผลสุกหรือสีดำมาใช้ในการถ่ายพยาธิ เพราะมีพิษอันตรายมาก

มะขาม (Tamarind)

มะขาม (*Tamarind indica* Linn.) อยู่ในวงศ์ Fabaceae มะขาม นอกจากจะใช้บริโภคแล้ว ยังนำไปประโยชน์ทางอุตสาหกรรมมากมาย ส่วนเปลือกหุ้มเมล็ดยังมีการวิจัยไม่มากนัก เมล็ดมะขามมีสรรพคุณในการถ่ายพยาธิ

ตัวกลม พยาธิเส้นด้าย โดยนำเมล็ดมะขามประมาณ 25-30 เมล็ดมาคั่ว กะเทาะเปลือกออก แช่วน้ำให้นิ่ม แล้วรับประทานเป็นยาขับพยาธิ เนื้อหุ้มเมล็ดมะขามมีสรรพคุณแก้ร้อนใน แก้พิษสุรา ขับเสมหะ แก้ไข้ ระบาย และแก้อาการผิดปกติเกี่ยวกับน้ำดี ส่วนเปลือกหุ้มเมล็ดที่มีรสฝาด พบว่ามีสรรพคุณในการแก้ท้องเสีย ท้องร่วง พอกรักษา สมานแผล สารที่พบในเมล็ดมะขามประกอบด้วยอัลบูมินอยด์ (albuminoids) สารแทนนินสายยาวที่เปลือกหุ้มเมล็ดมะขาม สารสกัดจากเมล็ดมะขามยับยั้งไข่หนอนพยาธิตัวกลมไม่ให้เจริญเป็นตัวอ่อน (anti-hatching) ซึ่งจะได้ผลหลัง 48 ชั่วโมง หลังจากที่ได้รับสารสกัดดังกล่าว มีประสิทธิภาพในการลดจำนวนไข่พยาธิไส้เดือน

การกำสุตรยาถ่ายพยาธิสมุนไพร จากสมุนไพรที่กล่าวมาทำได้ดังนี้

สูตรที่ 1 มีส่วนผสมของเนื้อในหมากแห้งบด 50 กรัม กากน้ำตาล 200 กรัม น้ำมะขามเปียก 100 กรัม ปลาป่น 200 กรัม และขมิ้นชัน 10 กรัม

สูตรที่ 2 มีส่วนผสมของเปลือกเมล็ดมะขามบด 50 กรัม กากน้ำตาล 200 กรัม น้ำมะขามเปียก 100 กรัม ปลาป่น 200 กรัม และขมิ้นชัน 10 กรัม

สูตรที่ 3 มีส่วนผสมของเนื้อในหมากแห้งบด 50 กรัม เปลือกเมล็ดมะขามบด 50 กรัม กากน้ำตาล 200 กรัม น้ำมะขามเปียก 100 กรัม ปลาป่น 200 กรัม และขมิ้นชัน 10 กรัม

ส่วนประกอบหลัก ได้แก่ น้ำมะขามเปียก ปลาป่น ขมิ้นชัน และกากน้ำตาล โดยกากน้ำตาลจะทำหน้าที่ในการทำให้ส่วนผสมต่าง ๆ จับตัวกัน ปลาป่นทำให้มีกลิ่นหอมและรสชาติที่น่ากินขึ้น น้ำมะขามเปียกช่วยในการระบาย และขมิ้นชันช่วยทำให้ระบบทางเดินอาหารดีขึ้น สูตรยาถ่ายพยาธิสมุนไพรนี้มีความชื้นเฉลี่ยที่ร้อยละ 11.2 และสามารถเก็บไว้ในถุงซิปลิด้าน โดยยังคงสภาพทางกายภาพ แม้เวลาจะผ่านไปหลายเดือน สามารถนำไปบดแล้วโรยบนอาหารให้ไก่กินได้อย่างอิสระทุกวัน ประมาณ 1 เดือน จะสามารถขับตัวแก่ของพยาธิตัวกลม เช่น พยาธิไส้เดือนออกมาได้ โดยไม่กระทบต่อการเจริญเติบโตตามปกติของไก่ ซึ่งสูตรนี้จะเหมาะกับการเลี้ยงไก่จำนวนมาก

นอกจากนี้ยังมีตำรับสมุนไพร

ตำรับ 1 : ใช้หัวไหล 2 ส่วน ขมิ้นชัน 1 ส่วน กะเม็ง 1 ส่วน หมากดิบ 1 ส่วน กะปิ 1 ส่วน และมะขามเปียก 1 ส่วน นำมาบดหรือตำให้ละเอียด ผสมให้ไ้กันก่อนอาหารจนกว่าจะถ่ายหมด

ตำรับ 2 : ใช้หมากดิบ 1 ลูก มะขามเปียก 1 ก้อน ปลาทู 1 ชิ้น นมผง 1 ส่วน ตำหรือบดให้เข้ากัน กินตอนเช้า 1 ก้อน ให้กินน้ำตามมาก ๆ พอไ้ถ่ายพยาธิจุกกันให้ต้งออก พยาธิจะติดออกมาจนหมดท้อง การถ่ายพยาธิโดยใช้สมุนไพร สามารถทำได้ตลอดอายุไ้ ส่วนการใช้ยาถ่ายพยาธิประเภทพิพเพอราซิน ควรให้ยาก่อนขยายประมาณ 3-4 สัปดาห์ และหยุดยาอย่างน้อย 14 วัน ก่อนขยาย สูตรนี้จะเหมาะกับการเลี้ยงไ้ชนที่่จะต้องป้อนเป็นรายตัว

ภาพที่ 13 การกะเทาะเปลือกเมล็ดมะขาม

ภาพที่ 14 การเตรียมเนื้อในหมากสุกแห้งบด

ภาพที่ 15 การปั้นยาถ่ายพยาธิสมุนไพร

ภาพที่ 16 ลักษณะของยาถ่ายพยาธิสมุนไพรสูตรที่มีเปลือกเมล็ดมะขาม

ภาพที่ 17 ลักษณะของยาถ่ายพยาธิสมุนไพรสูตรที่มีเนื้อในหมากสุก

ตารางที่ 5 สมุนไพร สรรพคุณ และระดับการใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

สมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	ระดับการใช้ (ร้อยละในอาหารผสม)
ขมิ้นชัน (สีส้มอมเหลือง)	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เสริมสุขภาพไก่ ในภาวะกระแทกความเครียด ช่วยขับลม ช่วยย่อยอาหาร	เหง้า	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ขมิ้นอ้อย (สีเหลืองอ่อน)	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เสริมสุขภาพไก่ ในภาวะกระแทกความเครียด ช่วยขับลม ช่วยย่อยอาหาร	เหง้า	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ฟ้าทะลายโจร	ฤทธิ์ลดไข้ ลดการอักเสบ ยับยั้งเชื้อ แบคทีเรียสาเหตุโรคท้องร่วง	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.2
กวาวเครือขาว	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เพิ่มการเจริญ เติบโตและลดความก้าวร้าวในไก่เพศผู้ เพิ่มความสมบูรณ์ของรังไข่เพศเมีย	หัว	ไม่เกินร้อยละ 1.0
ใบมะรุม	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เป็นแหล่งโปรตีนในพืช	ใบ	ร้อยละ 5.0
กระเทียม	ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อาหาร	เนื้อใน	ร้อยละ 0.5-1.0
ขิง	มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ในทางเดินอาหาร	เหง้า	ร้อยละ 1.0-2.0
ข่า	มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ในทางเดินอาหาร	เหง้า	ร้อยละ 1.0-5.0
บอระเพ็ด	มีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันโรค	เถา	ร้อยละ 0.1-0.4
ใบบัวบก	มีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันโรค	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ใบฝรั่ง	มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ในทางเดินอาหาร	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.2
ใบกะเพรา	ช่วยกระตุ้นการกินอาหาร และขับลมในทางเดินอาหาร	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ใบสะเดา	ช่วยกระตุ้นการกินอาหาร เสริมสุข ภาพไก่ในภาวะกระแทกความเครียด	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ใบตะไคร้/ หัวตะไคร้	เสริมสุขภาพไก่ในภาวะกระแทก ความเครียด	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1

หมายเหตุ : วิธีการใช้ จะใช้ในลักษณะบดแห้งผสมในอาหารในระดับต่ำ ๆ เพราะถ้าผสมมากเกินไป จะทำให้รสชาติอาหารไม่น่ากิน การแปรรูปในลักษณะบดแห้งจะสะดวกในการเก็บรักษา และนำมาใช้ใบกะเพรา ใบตะไคร้หอม และใบสะเดา มีสารที่หักกลั่นในการไล่แมลง เห็บ ไร ใช้วางบนพื้นคอกได้

การป้องกันโรคไก่อพื้นเมือง

การเลี้ยงไก่อพื้นเมืองให้ผลได้ดีควรมีการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง และการที่ไก่อจะมีภูมิคุ้มกันโรคที่ดี ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น โปรแกรมการทำวัคซีนที่ดี การเลือกชนิดของวัคซีนที่มีคุณภาพดีและเหมาะสม ซึ่งไก่อแต่ละตัวก็มีความสามารถในการสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่แตกต่างกันออกไปหลังจากให้วัคซีนบ่อยครั้งจึงพบปัญหาการเกิดโรคในไก่อที่ทำวัคซีนไปแล้ว ดังนั้นจึงต้องมีการทำวัคซีนซ้ำ โดยเฉพาะไก่อที่เกษตรกรเลี้ยงเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ และควรถ่ายพยาธิเป็นประจำทุก 6 เดือน และจะต้องทำวัคซีนเพื่อป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ แก่ไก่อทุกระยะอย่างเคร่งครัด โรคที่สำคัญในไก่อพื้นเมืองที่ต้องได้รับวัคซีน ได้แก่ โรคนิวคาสเซิล โรคหลอดลมอักเสบ โรคฝีดาษ และโรคอหิวาต์เป็ด-ไก่อ เกษตรกรขอรับการสนับสนุนวัคซีนได้จากสำนักงานปศุสัตว์ในพื้นที่ โปรแกรมวัคซีนสำหรับไก่อ ไก่อพื้นธุ์ และไก่อพื้นเมืองแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 โปรแกรมวัคซีนสำหรับไก่อ ไก่อพื้นธุ์ และไก่อพื้นเมือง

อายุ	วัคซีนที่ให้				วัคซีนรวม (นิวคาสเซิล + หลอดลม อักเสบติดต่อ)
	อหิวาต์ เป็ด - ไก่อ	นิวคาสเซิล เชื้อเป็นสเตรน ลาโซดา	หลอดลม อักเสบติดต่อ	ฝีดาษไก่อ	
7-10 วัน		☒	☒		☒
3-4 สัปดาห์		☒	☒		☒
5 สัปดาห์				☒	
6-8 สัปดาห์		☒	☒		☒
8 สัปดาห์	☒				
ทุก 3 เดือน	☒	☒	☒		☒

หมายเหตุ : การให้วัคซีนจะเป็นแบบหยอดตา หยอดจมูก ส่วนฝีดาษไก่อจะให้แบบแทงปีก

ที่มา : กรมปศุสัตว์ (2552)

นอกจากการทำวัคซีนตามโปรแกรมโดยเคร่งครัดแล้ว สามารถใช้สมุนไพรที่แสดงในตารางที่ 5 ช่วยในการเสริมภูมิคุ้มกันของร่างกายต่อโรคทั้งทางเดินอาหาร ทางเดินหายใจ หรือใช้ในการกำจัดพยาธิภายในและภายนอก

การตลาดโกพื้นเมือง

โกพื้นเมืองเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเป็นอย่างมาก โดยสามารถจำหน่ายได้ราคาดีมากในช่วงฤดูแล้ง คือ ราคา กิโลกรัมละ 90-100 บาท และราคาจะสูงมากในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ ส่วนช่วงฤดูฝนราคาจะลดลงเล็กน้อย เนื่องจากมีเนื้อปลามาก และหากนำไปขายที่ชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอคาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความต้องการโกพื้นเมืองมีชีวิต สูงถึงวันละ 2 ตัน จะได้ราคาสูงถึง กิโลกรัมละ 110-120 บาท ซึ่งตลาดชายแดนจะมีการคัดเลือกโกที่มีลักษณะที่ต้องการ คือ น้ำหนักตัวประมาณ 1.3-1.6 กิโลกรัม ความเป็นโกพื้นเมืองแท้ ไม่มีลักษณะของโกลูกผสมโกเนื้อหรือโกไข่ สายพันธุ์การค้า เป็นโกรุ่นหนุ่มสาว อายุไม่ควรเกิน 23 สัปดาห์ หากอายุมากกว่านั้นจะตีเป็นโกแก่ สำหรับตลาดท้องถิ่นในประเทศไทย จะไม่ค่อยเคร่งครัดเรื่องของลักษณะของโกพื้นเมืองลูกผสม ขอเพียงได้น้ำหนักตัวตามที่ต้องการ ดังนั้นแนวทางในการผลิตโกพื้นเมืองให้ได้ตามความต้องการของตลาด จะต้องมีการวางแผนการผลิตอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี รวมไปถึงการจัดการเลี้ยงให้ได้ลักษณะตามที่ตลาดต้องการ นอกจากนี้ในปัจจุบันมีการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรจึงควรติดตาม เพื่อสามารถผลิตให้ได้ตามมาตรฐานเป็นการยกระดับสินค้าปศุสัตว์ทางหนึ่ง

ภาพที่ 18 ตลาดไก่พื้นเมืองชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์

สำหรับต้นทุนการผลิต และผลตอบแทน การเลี้ยงไก่พื้นเมือง 1 ตัว มีดังนี้

1. ต้นทุน ได้แก่ ค่าอุปกรณ์สร้างโรงเรือน อุปกรณ์ที่จำเป็น ค่าพ่อแม่พันธุ์ ค่าอาหารไก่ ค่าวัคซีน เวชภัณฑ์ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ รวมต้นทุนการผลิต ประมาณ 50 บาทต่อตัว

2. ผลตอบแทน จะได้จากการจำหน่ายไก่พื้นเมืองอายุประมาณ 13-23 สัปดาห์ที่มีน้ำหนักประมาณ 1.2-1.6 กิโลกรัม จะขายได้กิโลกรัมละ 80-100 บาท ทั้งนี้ราคาจำหน่ายขึ้นอยู่กับข้อกำหนดราคาของแต่ละพื้นที่และฤดูกาล

ทั้งนี้เกษตรกรควรจัดบันทึกข้อมูลต้นทุนการผลิต และผลตอบแทน จากการจำหน่ายไก่พื้นเมืองโดยตลอด เพื่อวางแผนการผลิตต่อไป

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์

แนวทางการเลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์

ปัจจุบันภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรให้เลี้ยงสัตว์อินทรีย์ จึงได้ประกาศมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2 : ปศุสัตว์อินทรีย์ (มกษ. 9000 เล่ม 2-2548) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาฟาร์ม ปศุสัตว์อินทรีย์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ซึ่งเกษตรกรสามารถมาประยุกต์ใช้มาตรฐานการผลิตดังกล่าวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองได้ พบว่าในการหลายพื้นที่ของประเทศไทยมีการทำเกษตรกรรมแบบอินทรีย์เพิ่มขึ้น จึงเป็นแนวทางที่ดีในการนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ อันจะเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าปศุสัตว์และปลอดภัยกับสิ่งแวดล้อมด้วย

หลักการของปศุสัตว์อินทรีย์โดยสังเขป ดังนี้

1. ต้องอยู่บนพื้นฐานการจัดการให้มีความสัมพันธ์ที่ดีเกื้อกูลกัน ระหว่างผืนดิน พืช สัตว์ และ ใ ให้ ความสำคัญกับความต้องการทางสรีระของร่างกาย และพฤติกรรมของสัตว์ และจัดให้มีอาหารสัตว์อินทรีย์ที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอ
2. ต้องรักษาระบบนิเวศท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่การผลิต เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับพืช และที่อาศัยของแมลง และสัตว์ประจำถิ่นนั้น เช่น ป่า พุ่มไม้ แนวรั้วธรรมชาติ และหนองน้ำ
3. จำนวนสัตว์ต้องพอเหมาะกับพื้นที่ โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพืชในฟาร์ม การจัดการธาตุอาหารที่สมดุล รักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ป้องกันการทำลายหน้าดิน ป้องกันการก่อกมลพิษต่อแหล่งน้ำ เช่น การหมุนเวียนใช้พื้นที่ ป้องกันการแทะเล็มที่มากเกินไป และการกระจายมูลสัตว์อย่างเหมาะสม

4. การจัดการกับสัตว์ ให้มุ่งเน้นการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ รักษาสุขภาพสัตว์ ป้องกันโรค หลีกเลี่ยงการใช้ยาเคมี ยาปฏิชีวนะ ดูแลสวัสดิภาพของสัตว์ และการลดความเครียด รวมทั้งหลีกเลี่ยงการใช้ผลพลอยได้จากสัตว์เป็นอาหารสัตว์

5. การเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ให้เป็นไปตามมาตรฐานฉบับนี้ หากมีสัตว์ที่ไม่ได้เลี้ยงตามมาตรฐานนี้ในพื้นที่เดียวกัน ผู้ผลิตต้องจัดการแยกระบบการผลิตที่ชัดเจน ป้องกัน การปนเปื้อนหรือปะปนที่ทำให้สูญเสียความเป็นอินทรีย์

6. การผลิตแบบคู่ขนาน ผู้ผลิตต้องแยกระบบการผลิตอย่างชัดเจน ป้องกันการปนเปื้อนหรือปะปนที่ทำให้สูญเสียความเป็นอินทรีย์

7. การจัดการในการผลิตสัตว์ และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค

ซึ่งการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ สำหรับสัตว์ปีกที่ผลิตเนื้อ ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนตลอดอายุการผลิต ส่วนสัตว์ปีกผลิตไข่ ให้มีระยะเวลาในการปรับเปลี่ยน 6 เดือน

อาหารสัตว์ที่เลี้ยงในระบบอินทรีย์

1. อาหารที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ ต้องคำนึงถึงคุณภาพอาหารสัตว์ และควรใช้วัตถุดิบที่ผลิตจากฟาร์มตนเองมากที่สุด หรืออาจใช้วัตถุดิบจากพื้นที่อื่น ๆ ได้โดยวัตถุดิบนั้นต้องมีกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับข้อกำหนดของเกษตรอินทรีย์หรือเป็นวัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติ ซึ่งมาจากพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ทำการเกษตรหรือไม่เคยใช้สารเคมีที่ห้ามใช้อย่างน้อย 3 ปี โดยผู้ผลิตต้องแสดงหลักฐานประกอบการพิจารณาต่อหน่วยรับรอง

2. ในระยะเริ่มดำเนินการปรับเปลี่ยนระบบการเลี้ยง อาหารสัตว์ที่ใช้ต้องมีวัตถุดิบที่ผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ในปริมาณไม่ต่ำกว่าร้อยละ 65 ของวัตถุดิบ สำหรับสูตรอาหารสัตว์กระเพาะเดียว สำหรับอาหารที่ไม่ได้มาจากระบบเกษตรอินทรีย์ ต้องเป็นวัตถุดิบจากพืช สัตว์ หรือแร่ธาตุตามธรรมชาติ

การจัดการด้านสุขภาพสัตว์

ผู้เลี้ยงต้องคำนึงถึงการป้องกันโรค และลดความเครียด เพื่อให้สัตว์แข็งแรงมีภูมิต้านทานโรคโดยธรรมชาติ โดยต้องปฏิบัติตามหลักการดังนี้

1. เลือกใช้พันธุ์สัตว์หรือสายพันธุ์ที่เหมาะสม
2. มีการจัดการที่เหมาะสมตามความต้องการของสัตว์แต่ละชนิด เพื่อส่งเสริมให้สัตว์ มีสุขภาพดี แข็งแรง มีความต้านทานโรค และป้องกันการติดเชื้อ
3. มีการใช้อาหารอินทรีย์ที่มีคุณภาพ ร่วมกับการออกกำลังกาย และการปล่อยสัตว์แทะเล็ม และ/หรือให้สัตว์มีโอกาสสัมผัสกับสภาพภายนอก โรงเรือน เพื่อส่งเสริมภูมิคุ้มกันโรคตามธรรมชาติ
4. เลี้ยงสัตว์ตามจำนวนที่เหมาะสมกับพื้นที่ไม่ให้แออัดหรือส่งผลกระทบต่อสุขภาพของสัตว์
5. จัดระบบป้องกันความปลอดภัยทางชีวภาพอย่างเหมาะสม เช่น สุขอนามัยสัตว์ การทำวัคซีน การใช้สารสกัดชีวภาพ การกักแยกสัตว์ป่วย การกักกันสัตว์ก่อนนำเข้าฝูงใหม่ และการป้องกันพาหะนำโรคเข้าฟาร์มอย่างเหมาะสม เป็นต้น

กรณีที่สัตว์เจ็บป่วยหรือได้บาดเจ็บ ต้องรีบทำการรักษาโดยทันที ถ้าจำเป็นให้แยกสัตว์ป่วยออกจากฝูงและจัดให้อยู่ในโรงเรือนที่เหมาะสม แม้ว่าผลการรักษาจะทำให้สัตว์ต้องพ้นจากสภาวะของการเป็นปศุสัตว์อินทรีย์ก็ตาม และผู้ผลิตต้องจดบันทึกการรักษาอย่างละเอียดถึงชนิดของยา การใช้ยา และการปฏิบัติระยะหยุดยา

การรักษาโรค ต้องเป็นไปตามหลักการ ดังนี้

1. กรณีที่สัตว์เจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บ ให้เลือกใช้พืชสมุนไพร แร่ธาตุ ธรรมชาติ หรือการแพทย์ ทางเลือก ก่อนการใช้ยาแผนปัจจุบันหรือยาปฏิชีวนะ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพและชนิดสัตว์

2. หากการรักษาตามข้อ 1 ไม่ได้ผลให้ใช้ยาแผนปัจจุบันหรือยาปฏิชีวนะได้ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์ ระยะเวลาหยุดให้ยาจะต้องเพิ่มเป็นสองเท่าของที่ระบุในเอกสารกำกับยา กรณีที่ไม่ได้ระบุไว้ให้ มีระยะเวลาการหยุดให้ยาอย่างน้อย 48 ชั่วโมง

3. ในพื้นที่ที่เกิดโรคหรือสงสัยว่าเกิดโรค หรือมีปัญหาสุขภาพที่การจัดการตามหลักการ หรือยาที่อนุญาตให้ใช้ ไม่สามารถควบคุมหรือรักษาโรคได้ รวมทั้งในกรณีที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว อนุญาตให้ใช้วัคซีนยากำจัดปรสิตภายในและภายนอก หรือยารักษาโรคอื่นๆ ได้ตามความจำเป็น และ มีระยะเวลาหยุดยาที่ชัดเจน

4. กรณีที่สัตว์ได้รับการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน และ/หรือยาปฏิชีวนะเกิน 2 ครั้ง ภายใน 1 ปี หรือ 1 ครั้ง สำหรับสัตว์ที่อายุไม่ถึง 1 ปี ผู้ผลิตต้องไม่นำมาจำหน่ายเป็นผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์และสัตว์นั้น ๆ จะต้องเข้าสู่ระยะปรับเปลี่ยนใหม่

5. การรักษาด้วยฮอร์โมน ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์

6. ห้ามใช้ยาปฏิชีวนะ เพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันโรค

7. ห้ามใช้สารเร่งการเจริญเติบโตหรือสารอื่นใด ที่มีผลในการกระตุ้นการเจริญเติบโตหรือเพิ่มผลผลิต สำหรับการเลี้ยงสัตว์ปีกต้องเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ มีพื้นที่ภายนอกเพียงพอสำหรับการออกกำลังกายของสัตว์ โรงเรือนสัตว์ปีกต้องมีพื้นที่คลุมด้วยวัสดุรองพื้น อาจเป็นแกลบ ฟางข้าว ขี้เลื่อย ทรายหรือหญ้าแห้ง และโรงเรือนไก่แม่พันธุ์ต้องมีรังไข่เพียงพอสำหรับการวางไข่ มีคอนนอนสำหรับไก่มีขนาดและการจัดวาง เหมาะสมกับชนิดและพฤติกรรมของสัตว์ ห้ามใช้แสงไฟทดแทนแสงธรรมชาติ เพื่อเร่งผลผลิต การเลี้ยงสัตว์ปีกระบบฟาร์มต้องมีการพักโรงเรือนอย่างเหมาะสม ก่อนนำสัตว์ปีกชุดต่อไปเข้าเลี้ยง

บรรณานุกรม

- กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2552. คู่มือการเลี้ยงและป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ไชยวรรณ วัฒนจันทร์. 2554. การเสริมสารสกัดหยาบจากขมิ้นชัน (*Curcuma longa* Linn.) ในอาหารไก่กระทงต่อผลการทดสอบทางประสาทสัมผัสเนื้อ. แก่นเกษตร. 39 (ฉบับพิเศษ) : 17-21.
- นฤมล สมคุณา รติกร รัตน์ปู อำนาจ ปรีงประโคน และเอกสิทธิ์ สมคุณา. 2554. ผลการใช้กวาวเครือขาวแห้งบดต่อสมรรถภาพการผลิตของไก่เนื้อสามสายเลือด. แก่นเกษตร. 39 ฉบับพิเศษ : 256 – 259.
- นฤมล สมคุณา จรัส สว่างทัฬห จิรประภา รอดจากเจริญ และ สุรศักดิ์ อุดรวิเชียร. 2557. การศึกษาการเพิ่มระดับโปรตีนของกากมะพร้าวสดและแห้งโดยกระบวนการหมักยีสต์และยูเรีย. แก่นเกษตร. 42 (ฉบับพิเศษ 1): 290 – 294.
- นฤมล สมคุณา เอกสิทธิ์ สมคุณา และพีรณิธิ ราชวิชา. 2559. คู่มือการใช้สมุนไพรเพื่อเพิ่มสมรรถภาพการผลิตไก่พื้นเมือง. โครงการจัดการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมกรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มสมรรถภาพการผลิตของไก่พื้นเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- นฤมล สมคุณา เอกสิทธิ์ สมคุณา พีรณิธิ ราชวิชา จรัส สว่างทัฬห และดำรง กิตติชัยศรี. 2560. การพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองลูกผสมด้วยสมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อเป็นอาชีพวิสาหกิจ ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- นฤมล สมคุณา เอกสิทธิ์ สมคุณา และศัชรินทร์ ภูนิคม. 2561ก. การพัฒนา ยาถ่ายพยาธิจากสมุนไพรสำหรับไก่พื้นเมือง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- นฤมล สมคุณา และเอกสิทธิ์ สมคุณา. 2561ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ของเกษตรกรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 10(2) : 49-61.

- ไพโรจน์ ปัญจะ (2558). อิทธิพลของการเสริมไบโอมะรุมผงในอาหารต่อสมรรถภาพการผลิตและไขมัน ในพลาสมาของไก่กระທ. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 23 (2) : 283-292.
- มณฑา ลิ้มปิยะประพันธ์. 2554. การผลิตพืชสมุนไพร. กรุงเทพฯ ฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น. รุ่งรัตน์ ดาวเรือง ปณิตา มาบกลาง นฤมล สมคุณา จรัส สว่างทัฬหะ บรรยง ศรีตะวัน และเอกสิทธิ์ สมคุณา. 2552. ผลการใช้สมุนไพรฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm.f) Wall.ex Nees) เพื่อทดแทนสารปฏิชีวนะในอาหารสุกรอนุบาล. รายงานการประชุมวิชาการสัตวศาสตร์ ครั้งที่ 5: ปศุสัตว์ไทยในกระแสเศรษฐกิจถดถอย. 16 ตุลาคม 2552. หน้า 167-172.
- วิพจน์ อินทชัย จิระศักดิ์ กางทาสี นฤมล สมคุณา จรัส สว่างทัฬหะ และสมโภชน์ ทัฬหะเจริญ. 2556. การเสริมกวาวเครือขาวในสูตรอาหารที่มีระดับโปรตีนต่างกันต่อสมรรถภาพการผลิตของไก่พื้นเมืองลูกผสม. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร. 44(1) ฉบับพิเศษ : 307-310.
- ศิริพร กิริติการกุล. 2557ก. คู่มืออาหารไก่พื้นเมือง. เชียงใหม่ : เมลอนด์ไซน์. ศิริพร กิริติการกุล. 2557ข. คู่มือการตลาดไก่พื้นเมือง. เชียงใหม่ : เมลอนด์ไซน์. ศุภยงค์ วรวิฑูมิคุณชัย และสุกัลญา หลีแจ้. 2560. สมุนไพรไทยต้านจุลินทรีย์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธิพงษ์ ถิ่นเขาน้อย. 2552. ภูมิปัญญาไทย : สมุนไพรสำหรับสัตว์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ นีออน บุ๊ค มีเดีย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการท้าวิจัย. 2548. ผลของสมุนไพรไทยต่อสัตว์ปีกและสุกร. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท ประชาชน จำกัด.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2554. เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2 : ปศุสัตว์อินทรีย์. กรุงเทพมหานครฯ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- เอกสิทธิ์ สมคุณา ชาญณรงค์ ทิพย์เกียรติกุล กนกวรรณ สายกระสุน และนฤมล สมคุณา. 2558. ผลการเสริมกวาวเครือขาว ขมิ้นชัน และฟ้าทะลายโจรต่อสมรรถนะการผลิตของไก่กระທ. แก่นเกษตร. 43 (ฉบับพิเศษ 1) : 84-85.
- Narumon Somkuna, Chot Rachwicha, Teeradech Ownhinkong, Prakasit Sukpadung, and Sathaporn Ang-sanu. 2015a. Effects of Dietary Supplementation of Turmeric (*Curcuma longa* Linn.) on Productive Performances and Carcass Characteristics of Broilers. In Proceedings The 3rd International Academic & Research Conference of Rajabhat University (INARCRU II) at Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, May 20-21, 2015.

Somkuna, N., Sawangtap, J., Kittichaisri, D., Chantnew, N., Jumsil, U., Tip-aksorn, and Somkuna, E. 2015b. Utilization of Local Thai Herbs on Productive Performances of Native Crossbred Chickens. KHON KEAN AGRICULTURAL JOURNAL. 43 (Suppl.): 117-121.

Somkuna, N. Somkuna, E., Sawangtap, J. and Ratchwicha, P. 2017. Increasing Productive Performance of Native Chickens by Herbs in Rural Community. In Proceedings of The 2nd International Conference on Animal Nutrition and Environment (ANI-NUE2017) November 1-4, (2017). Pullman raja Orchid Hotel, Khon Kaen, Thailand.

Narumon Somkuna, Jutamas Sakunasing, Araya Chumsena, and Eakkasit Somkuna. 2019. Effect of dietary supplementation of moringa (*Moringa oleifera*) leaf meal and turmeric (*Curcuma longa* L.) on productive performance of native chickens. Pp 585-593. In Proceedings of 3rd National and International Research Conference 2019 (NIRC III 2019) W Challenges of Higher Education in Production of Graduate Student in the 21th Century” 1st February 2019. Buriram: Buriram Rajabhat University.

ข้อมูลวิทยากร

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นฤมล สมคุณา

สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

Email : nanjamin@yahoo.com, narumon.sk@bru.ac.th

หมายเลขโทรศัพท์ 081-547 7573 , 0-4461 1221 ต่อ 3806

โทรสาร 0-4461 2858

2. อาจารย์เอกสิทธิ์ สมคุณา

แผนกวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์

อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

Email : hs4ghn@gmail.com, hs4ghn@hotmail.com

หมายเลขโทรศัพท์ 081-544 3264, 0 4461 1159

3. อาจารย์พีรณิธิ ราชวิชา

สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

E-mail: rachwicha@msn.com

หมายเลขโทรศัพท์ 061- 087 1954, 0 4461 1221 โทรสาร 04461 2858